

EKKERSWEIJER 1996

PEER BUSINK

De ene wand en zandbakkenzand

Er zijn dingen die elk jaar weer terugkomen, wanneer je een kunstmatig natuurproject in stand wilt houden. Denk aan de nestkastprojecten. Aan het eind van de winter moeten steeds weer mensen opgetrommeld worden om de nestkasten schoon te maken, de kapotte vervangen door nieuwe en vervolgens moeten ze in de broedtijd enige malen gecontroleerd worden. Steeds weer een geregeld en gemobiliseerd van vrijwilligers.

Zo ook de oeverzwaluwwallen. De nestholtes moeten na de winter worden geschoond en weer opgevuld worden met vers zand. Er wordt dan ook gepoogd om het hele voorfront weer een "vers afgegraven" aanzicht te geven. Het verse zand werd voorheen uit een nabijgelegen naaldbos gehaald. Dit "klapzand" werd gebruikt om de gaten te vullen. Alhoewel kosteloos beviel ons dit zand steeds minder. De zandkorrels hadden een te kleine bindingskracht. Door dit ontbreken ervan, werd duidelijk zichtbaar wanneer de ouden de jongen gingen voeren. De ingang van zo'n nestholte wordt dan veelvuldig gebruikt en al gauw verandert de ovale contour van de nestgang tot een rond gapend gat. Niet dat de ouden er erg veel last van schenen te hebben, want sommige "tunnelingen" werden opnieuw gebruikt voor een tweede legsel. Maar ja, de esthetica wil ook wat, zo'n groot rond gat benadrukt dan teveel het kunstmatige van de wand.

Vorig jaar werd het "columbusei" ontdekt: zandbakkenzand, dat leek het wel te zijn, met die bindingskracht kunnen immers zandkastelen gebouwd worden. Bij de zandboer ± 1½ m³ ervan gekocht (toch gauw 20 volle kruiwagens). Omdat de paasdagen (en vakantie) begin april vielen, en druk, druk, druk... waren we met het 'weer in orde brengen van de wand' aan de late kant. Een ongeschreven wet voor ons is, dat dit moet gebeuren op de laatste za-

terdag van maart. Onze ervaring is dat de eerste Oeverzwaluwen gewoonlijk zo eind tweede, begin derde week van april arriveren, dus 10 april moest nog kunnen.

Vroeg terug

Toen we bij de wand kwamen, vlogen er meteen 2 Oeverzwaluwen uit de wand, boven ons cirkelden er 21 in de lucht. Hoe was dat nou mogelijk! Meteen ga je dan naar verklaringen zoeken waarom ze zo plotseling en veel eerder terug zijn. Er heerste toen wekenlang een "bovenstroom" uit het oost-zuidoosten. In die "meewind" zullen ze dan wel meegelift zijn, en hadden ze ons nu schaamteloos voor het blok gezet.

Dualistische gedachten doemden op. Aan de ene kant niets doen en vanaf de observatieplaats tegen die grote onnatuurlijke gaten aan moeten kijken, de andere nog te graven gaten zullen later in de voertijd ook dit aanzicht krijgen. Aan de andere kant vertrouwen op het opportunistische karakter van deze vogelsoort en de gehele wand voorzien van het "veel betere" zand, waardoor het geheel een mooi en vers afgestoken uiterlijk zal krijgen en met dit betere zand zullen de vogels er ook hun voordeel mee doen.

Voor dit laatste werd gekozen. Na 3½ uur goed doorwerken was één wand "gefacelift" en had het aanzien gekregen van een pas afgekalfde buitenbocht van een riviermeander. De andere wand, die voor Oeverzwaluwen tot nu toe een veel mindere betekenis heeft, zou later in de week aan de beurt komen.

Twee dagen later zag ik vanaf de observatieplaats dat er zwaluwen voor en boven de wand vlogen en dat er enkele exemplaren tegen de nestholtes hingen. Een geruststellende gedachte, want stel je eens voor, dat je ze met de goed bedoelde ingreep toch verjaagd zou hebben.

Verlaten

Een dag of vijf later ging ik weer kijken, benieuwd naar de vorderingen. Ondanks de autosnelweg in de directe nabijheid, was het vóór mij doodstil. Geen zwaluw te zien of te ontdekken. Niets. Ook niet toen ik daar het "gebruikelijke" rondje gelopen had. Met de lieslaarzen aan naar de wand gelopen om ter plekke te kijken of er iets te zien was dat hun verdwijning kon verklaren. Alles leek goed te zijn, er waren geen voetsporen voor de wand te zien. Aan 15 nestholtes waren krabsporen te zien.

Maar waarom waren ze dan verdwenen? Waren we dan toch onverstandig geweest om de nestholtes te vullen toen ze al gearriveerd waren? Is het zand vervuild geweest? In ieder geval niet met olie, want het zand rook naar mijn mening naar hoe zand moet ruiken, dus eigenlijk naar niets.

Het was raadselachtig en abrupt, maar het feit lag er. Dat je natuurlijk gedrag van vogels door aanpassing van omstandigheden kunt beïnvloeden, maar dat je nooit je wil kunt opleggen en dat ze elders een betere locatie hebben gevonden, waren de berustende gedachten waarmee ik het moest doen. Trouwens de wanden hadden de afgelopen vijf jaar toch hun dienst bewezen. De eerste drie jaar zijn ze zelfs de enige broedlocatie van Zuidoost-Brabant geweest. De laatste twee jaar zit de oeverzwaluwpopulatie landelijk gezien toch weer in de lift.

Een echte wand

Op een avond begin juni belde Gerrit Vink mij op en vertelde dat hij de kolonie gevonden had. Op \pm 900 meter verder, was aan de Castiliëlaan een zanddepot van de gemeente Eindhoven. Door recente afgraving van dit depot was over ruim 100 meter lengte een steile wand ontstaan van \pm 5 meter hoog. In de bovenste regionen van deze wand hadden zich twee kolonies gevestigd. De gedachte van: "tegen zo'n kolossale wand kan een nietig kunstwandje niet concurreren en als ik Oeverzwaluw was dan had ik ook voor deze wand gekozen", spoelde het eerder gemaakte verwijt grotendeels weg.

Ongeveer 50 meter verder werd echter met een loader zand uit de wand geschraapt. Dit zand werd in grote zandvrachtwagens gestort. Wanneer een volle vertrok, arriveerde een lege. Langs de autosnelweg A2 ter hoogte van de Mispelhoef was een nieuw crematorium gebouwd. Aan de kant van de autosnelweg moest nog een grote geluidswal aangebracht worden. Voor deze geluidswand was bijna al het zand nodig van dit zanddepot. "Over enkele weken moet de geluidswal er liggen" zeiden de mensen die daar aan het werk waren.

Met deze wetenschap heb ik de verantwoordelijke persoon opgebeld. Hij was niet op de hoogte van de aanwezigheid van de oeverzwaluwkolonies. "Vrijdag ben ik op locatie, en dan zullen we er verder over praten" zei hij. Bij het aanschouwen van de kolonies was hij erg begaan met het lot ervan en vond het bijna onmenselijk om de kolonie af te graven. Maar ja, de planning van die geluidswal was al vóór deze kolonie gemaakt en uitstel kost geld. "Aanstaande dinsdag hebben we werkoverleg en zullen we het er binnen de staf over hebben", beloofde hij.

Toen hij wegging heb ik gezegd dat ik een brief zou schrijven naar de gemeente Eindhoven, om hen te verzoeken deze kolonie te sparen. Ook zei ik tegen hem, dat Vogelbescherming Nederland vorig jaar een gemeente had weten te overtuigen, met de wet in de hand, om de afgraafwerkzaamheden bij een oeverzwaluwkolonie voor een tijd te stoppen.

De brief lag maandag bij de gemeente op de mat. Dinsdagavond werd ik opgebeld door iemand van de gemeente met de mededeling dat men besloten had om de kolonie te sparen en aan de achterkant zand weg te halen. Zou men zand tekort komen, dan zou dat zand elders worden gehaald. Hulde aan de heren Gijsbers en Verheijen van de Dienst Openbare Werken.

Bescherming

Boven op de zandwand waren diepe spleten ontstaan. Bij de eerste de beste

regenbui zouden die spleten verder uitschuren waardoor gedeeltes van de wand, waar de Oeverzwaluwen hun nestingen hadden, onherroepelijk zouden instorten. Van de bouw van de oeverzwaluwwand Ekkersweijer had ik nog een rol landbouwplastic over. Dit plastic werd over de spleten uitgelegd en afgedekt met een laag zand.

Naar onze mening hebben de Oeverzwaluwen hun broedsels zonder verdere menselijke tussenkomst groot kunnen brengen. Waarschijnlijk zijn ook het bord (op onze aanwijzing) "Pas op, instortingsgevaar" onderaan de wand, en het bord "Verboden toegang" met een aangebrachte omheining hier debet aan.

Op afstand hebben Ton Geerts en Guus Nas de verrichtingen van de kolonies met de telescoop regelmatig gevolgd. Met hun telresultaten en met de metingen van elke gatdiepte die Guus en ik na de broedtijd uitgevoerd hebben (hierbij werd steeds gekeken of achterin de nestholte nestmateriaal lag), hebben we naar onze mening een betrouwbaar beeld gekregen van het aantal broedsels.

Intussen hadden toch vijf paartjes de keuze gemaakt om in "onze" wand aan de visplas van Ekkersweijer hun broedsel groot te brengen. Dus toch goed zand. Ook een Koolmees is dit jaar weer bewoner geweest van deze wand.

Het allerlaatste jong

Aan de Castiliëlaan waren op 2 september nog twee nestholtes bezet, op 4 september nog één. Het leek er verdraaid veel op dat de vier grote jongen vooraan in de nestholte, gevoerd werden door drie adulten. Op 5 september was ik getuige van het uitvliegen van het allerlaatste jong van het laatste nest. De andere jongen waren al uitgevlogen, ik kon ze onderscheiden aan hun wat houderige vlucht en aan het feit dat ze in de lucht gevoerd werden.

De ouders vlogen op geregelde tijden voor de nestopening heen en weer waarin het laatste jong zat, zonder het te voeren. Plotseling waagde het de sprong. Zijn vleugelslag was nog ongecontroleerd.

Hij won toch snel hoogte, één keer leek het erop dat hij in de lucht "voorover viel". De twee ouders die dicht bij dit laatste jong meevlogen, leken hem met luid gekwetter aan te moedigen. Ze vlogen eigenlijk meteen weg van het nest richting het zuiden. Algauw was het stil, geen zwaluw meer te zien of te horen. Echt het einde van weer een broedseizoen.

In oktober werd ik opgebeld door iemand van de gemeente Eindhoven, "of ik het goed vond, in verband met die oeverzwaluwkolonie, dat de resterende zandwand nu afgegraven zou worden". Lief hè!

De andere wand

Tijdens de inspectie na de broedtijd kon worden waargenomen dat aan twee nestopeningen krabsporen aanwezig waren.

Aan het begin van de zomervakantie is het interieur van de vleermuiskelder ingrijpend veranderd. De reden hiervoor was dat de laatste jaren door droge zomers maar toch vooral door de aanwezigheid van de waterplas Aquabest het grondwater aanmerkelijk gedaald was. Zoals bekend kan de vochtigheid van het interieur van een vleermuisoverwinteringsplaats niet hoog genoeg zijn. Daarom is bij elk betonnen element (er zijn er acht) op de tussenaden een drempel van ca. 30 cm hoogte gemetseld. Op deze drempels is op 2/3 van de breedte een muur gemetseld die tegen het plafond aansluit. Bij elk volgend element verspringen de muren waardoor je zig-zaggend door de "mangaten" naar achteren kunt lopen. De gedachte achter deze werkzaamheden was, dan wanneer er genoeg regen zou vallen, dit water over de drempels de kelder binnenstroomt. Wanneer buiten het waterpeil zal zakken zal door de drempels het water in elk compartiment tegengehouden worden waardoor de kelder voor een lange tijd verzekerd zal zijn van een goede vochtigheid.

Tot begin oktober bleef echter voldoende regenval uit, waardoor de kelder een onaantrekkelijk winterverblijf zou blijven. Toen de brandweer van Son gebeld, of die nu eens i.p.v. een kelder leegpompen nu een kelder wilde volpompen. De volgende

vrijdagavond kwamen ze met groot materieel en pompte bijna 6 m³ water in de compartimenten (ca. 300 emmers!). Bij de controle in januari (3 maanden later) was in de achterste drie compartimenten nauwelijks water verdampt. Ik heb toen geen vleermuizen waargenomen (andere jaren wel), wel telde ik vijf Kamsalamanders. Tussen stapeltjes losliggende stenen kunnen er nog meer gezeten hebben en ook andere soorten amfibieën. In het verleden zijn bij winter-controles drie soorten salamanders, padden en bruine kikkers waargenomen. Om niets te verstoren heb ik de stapels stenen niet onderzocht.

Resultaten

Ekkersweijer

Wand I: 5 broedsels

gemiddelde nestgang-diepte: 76 cm

verdeling: 2 in de 1e rij, 2 in de 2e rij en 1 in de 3e rij

Castiliëlaan:

48 broedsels

	<i>Aantal gaten:</i>	<i>Gem. diepte:</i>	<i>Gem. hoogte ¹⁾</i>
Linker kolonie	9 zonder broedsel	45 cm	39 cm
	9 met broedsel	61 cm	45 cm
Rechter kolonie	11 zonder broedsel	68 cm	85 cm
	37 met broedsel ²⁾	58 cm	60 cm

¹⁾: Gemiddelde hoogte onder de rand

²⁾: 2 broedsels in dezelfde nestholte, is totaal 39 broedsels

